

Gyöngyössy János: *Székely templomerődök*. Székelyudvarhely, 1993. 102l.

A munka megszületéséről Gyöngyössy János a következőket írja: "A történeti múlt tárgyi emlékei már akkor vonzottak, amikor kamasz fejjel, Orbán Balázs nyomdokain haladva, többnyire gyalogosan, bejártam a két Homoród mentét, Erdővidéket, később pedig Háromszék egy részét. Kezdetben az udvarházaktól a gazdasági épületekig, a templomoktól a várhelyekig mindent felkutatam, ám hamarosan beláttam, hogy mindezt kellőképpen átfogni, korszerűen feldolgozni, egy ember számára majdnem lehetetlen. Végül úgy döntöttem, hogy érdeklődési körömet a várfalakkal megerősített templomokra szűkítem..."

A könyv három fejezetet foglal magában: 1: A várépítő székelység, 2: A székely templomok erődítményei, 3: Építéstörténeti vázlatok.

Orbán Balázs a múlt század hatvanas éveiben, a Székelyföldön több vármaradványt a Csíki krónika nyomán a "székely rabonbánok" várainak tartotta. A szerző szerint ezeket a várakat nem a székelyek építették. A Székelyföld első két várát (Székely támad, Székely bánja) 1562-ben fejedelmi rendeletre építik abban a küzdelemben, amit a székelység vív ősi szabadságáért száz éven át, az önálló erdélyi fejedelemség kialakulásától.

A székelység mindent megtett annak érdekében, hogy földjén vár ne épüljön. Helyesen állapítja meg a szerző, hogy "Székelyföldön, a székelyek betelepülése után, várat csak építtetni lehetett, erőszakkal." A székelység a 16-17. századokban, maga és javai védelmére, önszántából, a templomi cintermeket falusi templomerődökké építette át. Ezek a templomközpontú erősségek kezdetben megfelelő védelmet biztosítottak a falu népe számára, főképp kisebb számú portyázó csapatokkal szemben.

Az építéstörténeti vázlatok keretében kilenc legjellegzetesebb vártemplom történetét ismerteti röviden, ezek közül 5 unitárius: Árkos, Bölön, Homoródszentmárton, Nagyajta, Székelyders; Illyefalva, Sepsiszentgyörgy és Zabola református és Csíkkarcfalva katolikus.

Mint volt nagyajtai lelkész, a vártemplom építéstörténetét szükségesnek tartom általam ismert néhány adattal kiegészíteni. 1954-ben meghívtuk Debreczeni László ismert műépítést, hogy a templom és vár javítási tervét készítse el. Hónapokig tartó munka eredményeként megállapítást nyert, hogy a templomnak eredetileg félköríves záródású szentélye és valószínűleg sima mennyezete volt. 1510-ben - a szentélyt elvászató ív felirata szerint - a hajóval egy szélességű, gótikus szentélyt építenek és a templomhajót is boltozatosra alakítják. A támpillérek a hajónál utólagosan épültek. A hajó északi falán freskó töredékek vannak, melyeket kátránypapírral fedtünk be az új vakolás előtt. A gótikus sekrestye ajtó is a vakolat alól került ki. Tőle 1,5-2 m. megtaláltuk az eredeti félköríves szentély záró falát. A padlástérben fedeztük fel a lönyílásokat, azokat kívülről 10 cm. mélyítve láthatóvá tettük. A nyugati templomajtó is falban eltolható gerendával zárul. A keleti várfalban található 1622-es évszám a vár építését jelezheti. Az 1789 évi püspöki vizitáció említi a templom köré épített kamrákat, melyeket éppenny, mint a várfal körülieket, raktározásra használták. A templom körüli

kamrák 2 emeletesek voltak: földszintjén a gabonát, első emeletén a húst, és a második emeletén a ruhaneműket tárolták.

A függelékben Gyöngyössy János 16 székely templomerőd különböző típusainak rajzát mutatja be. Ezek közül 3 unitárius: Kövend, Várfalva és Sinfalva. Kimaradt Bágyon, melynek templomát a 18. század végén lebontják és újat építenek, de a románkori tornya megmarad, kettős ablakkal. A tornyon két emeletnyi magasságban látható a székely címer, a nap és a hold, keret nélkül, mely szerintünk a székelység egyik legrégebbnek látszó címere.

A végszóban az erdélyi ember örök optimizmusa szólal meg: "Amit a tatár, a török, vagy az idegen zsoldos nem tett a földdel egyenlővé, azt ledöntötte a földrengés, hamuvá változtatta a tűzvész. S mi még ezek után is megmaradt, azt tovább rombolta a tudatlanság, a hozzánemértés, majd - miután kisebbségi sorba kerültünk - az irántunk megnyilvánuló rosszindulat is. Mégis, mindig újakezd-tük. Üszkös romok helyén új templomokat, tornyokat emeltünk, s építettünk várat is, ha kellett, a megmaradásunkért. És mindig újra fogjuk kezdeni. Csak a Mindenható erősítsen meg bennünket..."

Gyöngyössy János a székely templomerődök jelenlegi állagának felleltározásával nagyértékű munkát végzett, egyben felhívta a figyelmet műemlékeink gondozására is. Várjuk a könyv folytatását!

Az eredeti példány a szerző kezeírása; a rajzokat saját helyszíni felmérései alapján készítette. A könyv a Soros Alapítvány támogatásával jelent meg. Gyöngyössy János könyvét olvasóink figyelmébe ajánljuk!

Szabó Dezső

Hazahív a hűség. Romániai magyar költők vallomásai a szülőföldről. Válogatta és szerkesztette Lisztóczi László. A grafikai sorozatot Plugor Sándor készítette. Castrum kiadó, Sepsiszentgyörgy, 1993. 537 l.

Isten kezében - Hazahív a hűség..., mintha egy vallomás lélekszavai fakadnának fel csend-szomjas életünk forrás-vágyainál. Béborult a hűség,/ hús esője sír./ Hazahív a hűség / s otthonunk a sír. - áramlik felénk a mélyzengésű bizalom vers-imája Dsida Jenőnek. Szomorkás, de annál vigasztalóbb. Imádság szavainkról lemosom a felszínes fakó félelmet. A reménység lángocskája: a hit fénycsóvája, sáros beszédünk, pocsoya-pizkos betűnk, csupán a hús esőben tisztulhat hűséggé. Közös otthon vár reánk, hova a hűség szólít mindannyiunkat. Hol otthon van, ott hon van.

Nehéz vállalkozás egy verses kötetről beszámolót, ismertetőt írni. Fennáll annak a tévedésnek a lehetősége, hogy a szubjektivitás látószögéből kiesik, kimarad mindaz, mi az objektivitásban az érték. A verseket az objektivitásunk cél-szempontjából ítélni, csupán a szakavatott irodalom-tudósoknak adatott meg, viszont úgy száraz elméleti lenne az ismertető. Ez a könyv mindannyiunkhoz szól. Belesimul lélekcsendünk mélységeibe, üzenetével átformálhatja látásunkat, gondolkodásunkat.

Merész vállalkozás lenne a kötetben található versek tizenegy ciklusát, vagy egyes verseit külön, rövid terjedelemben ismertetni, méltatni. Főlősleges volna a kötet szerzőire és verseire is hivatkozni, mert hiányos és hibás lenne az ismertetés. Egyáltalán elég lenne-e felsorolni csupán a neveket és verseket? Hol

maradnának a versbe menekülő igazság reménységei? Erről nem lehet írni. Ezeket a verseket meg kell élni. El kell olvasni a verseket, s hagyni a szavaknak, hogy megteremthessék és megteremjék önmagukat bennünk. Fájdalmas gyönyörűséggel, bátor hangú leplezetlenséggel, makulátlan szégyenérzéssel, őszinte elpirulással, józan kitartással csobognak a vers-szavak friss hűség-vállalásai.

A könyvet lapozva élménygazdag világgal találkozik az olvasó, de - véleményem szerint - hiányérzettel is. Talán több mai (ma élő) romániai magyar költő nevét és verseit igényelné még az olvasó (Kányádi Sándor, Egyed Emese, Beke Sándor, és hadd ne folytassam.)

Kíváncsian várjuk a romániai magyar költők újabb vallomás-kötetét. Érezzük, tudjuk: van hozzánk szavuk, és nekünk is szükségünk van vallomásaikra!

Köszönjük hát - az olvasók nevében - ezt a verses könyvet. Várjuk a következőt.

- sászy -

ELŐFIZETŐINK FIGYELMÉBE!

A Keresztény Magvető előfizetési díja belföldön 1000 lej, melyet a lelkeszi hivatal útján vagy közvetlenül az egyházi központban (Episcopia Unitariana, 3400 Cluj-Napoca, B-dul 22 Decembrie nr. 9.) lehet befizetni.

Az előfizetési díj a nyugati országok részére évi 12 dollár.

Annual subscription from abroad \$ 12 (postage included) should be sent to the Unitarian Church Headquarters, B-dul 22 Decembrie nr. 9, 3400 Cluj-Napoca, Romania

Készült a kolozsvári GLORIA nyomdában

